

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Första kammaren.

Nr 28.

Torsdagen den 29 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Vennersten* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 159, angående försäljning av den inom staden Marstrands hamnområde belägna Hedvigsholmen eller Kvarnholmen m. m.;

nr 160, angående regler för bestämmande av begynnelsearvodet för vissa ordinarie befattningshavare vid statens järnvägar;

nr 161, angående tilläggspension åt före detta förste vaktmästaren i finansdepartementet J. F. Lindgren;

nr 162, angående pension åt maskinisten vid mynt- och justeringsverket P. O. Åkerblom;

nr 163, angående utsträckning av tiden för tullfri disposition av tullpliktiga utställningsföremål, som införts till Baltiska utställningen i Malmö år 1914;

nr 164, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom m. m.;

nr 165, med förslag till lag om ändringar i och tillägg till lagen den 28 maj 1886 angående eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter;

nr 166, angående tillfälligt lönetillägg åt viss personal vid statens järnvägar;

nr 167, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 19 §, 49 § 2 mom. och 57 § i förordningen den 19 november 1914 om arvs- skatt och skatt för gåva; samt

nr 168, angående anslag till bestridande av vissa utskylder för det brittiska beskickningshuset i Stockholm.

Herr *Olsson, Lars*, väckte en motion, nr 115, angående minimipris å korn.

Justerades protokollet för den 23 i denna månad.

Anmäldes och bordlades:

konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag i fråga om avskaffande eller begränsning av fullmaktsröstning vid landstings- samt stads- och kommunalfullmäktigeval;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 17, i anledning av väckta motioner angående skattefrihet för krigstidshjälp; och

nr 18, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om brännvinsförsäljningsförordningens ändrande i viss riktning; ävensom

sammansatta bevillnings- och lagutskottets memorial nr 3, angående ersättning åt utskottets tjänstemän och vaktbetjäning.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 143. med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ i lagen den 18 september 1903 angående solidariskt bankbolags, bankaktiebolags och sparbanks konkurs, hänvisades denna proposition till bankoutskottet.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 7.

*Ifrågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.*

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lagändring, åsyftande rätt för annan än präst i statskyrkan att förrätta jordfästning.

I anledning av en inom kammaren av herr *Byström* väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 178, hade utskottet i förevarande utlåtande på anförda grunder hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga under övervägande, huruvida och under vilka villkor s. k. borgerlig begravning skulle kunna medgivnas samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill detta övervägande kunde föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Rogberg*, *Dahl* och *Tisell*, som hemställt, att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr *Dahl*: Herr talman! Den vid förevarande utlåtande fogade reservationen har jag biträtt och ber nu att något få motivera densamma.

Som bekant stadgar gällande ordning angående jordfästning inom svenska kyrkan, att sådan må förrättas endast av präst inom kyrkan. Nu har emellertid en motionär i andra kammaren framfört ett tidigare vid flera tillfällen inom riksdagen framburet yrkande.

att det skulle tillerkännas rätt åt funktionärerna inom sådant frikyrkligt samfund, som kvarstå inom kyrkan, att förrätta begravning. Vid behandlingen inom utskottet av denna motion yppades från skilda håll de redan förut vid ärendets behandling framförda betänkligheterna mot förslaget, att man skulle på detta sätt tillerkänna kyrklig helgd åt begravning, förrättad inom kyrkan av annan än präst. Motionen avfördes också från första planet, och jag skall därför icke vidare uppehålla mig vid dess ursprungliga lydelse. I stället framsköttes inom utskottet alternativet om s. k. borgerlig begravning, vilket tidigare varit bragt på tal inom riksdagen, och som har förebilder i den utländska lagstiftningen. I allmänhet taget menas väl med denna borgerliga begravning en form för likbegängelse, som ställer hela akten utanför kyrklig medverkan. Härmed skulle man då vinna för de rent bekännelselösa frihet från den ceremoni, som varit främmande för deras åskådning och känsloliv i livstiden, och man skulle tillmötesgå de frikyrkligas krav på befrielse från medverkan av statskyrkan och befogenhet för dem att efter sin önskan ordna den religiösa delen av ceremonien.

Jag har för sin del varit något tveksam i denna fråga, då den tidigare varit före, och det må icke förtänkas mig, om denna tvekan ökades, då jag till min rätt stora överraskning fann, att förslaget om borgerlig begravning i utskottet vann understöd av utskottets alla tre präster oavsett deras skiftande ståndpunkt i övrigt. Jag har emellertid, sedan jag, så gott jag förmått, övervägt denna fråga, stannat vid den meningen, att jag icke kunnat med min röst tillstyrka det av utskottet framlagda förslaget. Till att börja med har jag icke kunnat förneka, att det synes mig i den positiva utformningen av förslaget uti detta eljest så väl skrivna utskottsutlåtande brista något. Den negativa sidan av frågan är nog klarlagd. Man vill bliva fri från kyrkans medverkan. Men lika klart är icke, vad man skall sätta i stället. Nu förutser jag anmärkningen, att detta skall närmare framgå av den begärda utredningen. Men jag undrar, om icke själva innehållet av vad man vill sätta emot den kyrkliga formen borde vara något så när klart, då den, som har att lägga sitt votum för eller emot denna utredning, skall fatta position till frågan, om utredningen är önskvärd eller icke. Detta är emellertid en kasuell anmärkning, men det viktigaste har för mig varit de principiella erinringar, som jag anser, att man här måste göra.

Nu intager jag visst icke för min del den ställning till svenskt kyrkoliv, att det tillkommer mig att föra talan för de kyrkliga synpunkterna, men jag vill säga — och jag får på given anledning uttala den förhoppningen, att även min högt skattade utskottskamrat på upplandsbänken tror vad jag nu säger — att jag dock har så mycken religiös känsla, att det bjuder mig emot att medverka till att ställa samhällets sista gärd åt den döde alldeles utom varje religiös ordning.

Nu säger man, att denna borgerliga begravning skulle vara så önskvärd därför, att man därigenom kunde undgå kränkning av

*Ifrågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.*

(Forts.)

*Ifrågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.
(Forts.)*

såväl den bekännelselöse som den, vilken har en annan bekännelse än den svenska kyrkans. Denna kränkning skulle alltså tillfogas dessa genom den kyrkliga ceremonien. Beträffande då de kyrkliga samfund, som ännu stå kvar i kyrkan, återfaller jag på de erinringar, som tidigare gjorts. Det står ju dem fritt, om de verkligen hava en så levande känsla och övertygelse av ovilja mot kyrkans former, att träda ut ur kyrkan, och om av skäl, som jag icke rätt fattar, detta bjuder dem så hårt emot, få de väl vänta, tills den utredning, som 1909 begärdes av riksdagen, åt dem medgiver mera smakliga former för utträde. Och beträffande den bekännelselöse får jag säga, att jag har svårt att förstå, att en värdig och väl avvägd tillämpning av den svenska kyrkans jordfästningsritual skall kunna verka stötande på någon. Vad särskilt de efterlevande och hänsynen till dem beträffar, skulle jag härtill vilja lägga den erinran, att det synes mig, som om rätt många snarare skulle hava gagn av att någon gång ställas inför allvarstankar, som för övrigt äro dem främmande.

Om jag således av dessa principiella skäl icke för närvarande kunnat biträda det yrkande, som här framförts av utskottets majoritet, vill jag därmed visst icke hava sagt, att jag för min del, om jag är kvar i denna kammare, då frågan återkommer, skall hava sagt mitt sista ord däri. Ty om någon lagstiftningsfråga må det väl gälla om en sådan fråga som denna, vilken rör sig på samvetskravets och känslolivets område: man skall aldrig säga aldrig!

Men skall man gå till en sådan förändring, som det här gäller, bör man ha en känsla av att här föreligger ett allmänt och djupt känt krav. Och det kan man efter min mening icke ha för närvarande i denna fråga. Frågan har blott framförts en gång i form av positivt yrkande i riksdagen, nämligen i en motion 1910 i andra kammaren. Sedermera har under de sju sista åren detta krav fått ligga nere. Nu föres det fram i samband med ett särskilt yrkande och genom en rätt så hastigt tillkommen koalition inom ett riksdagsutskott. Jag har fått den uppfattningen, att detta yrkande på befrielse från kyrkans medverkan vid begravning, vilket understundom framföres, till icke ringa del fått näring av vissa missgrepp inom kyrkan. Jag måste också bekänna, att jag och många med mig vid ett och annat tillfälle, då vi samlats för att följa en hädangången vän till graven, känt ganska djup misstämning över det sätt, på vilket den officierande prästmannen förvaltat sitt värv att bringa samhällets och vänkretsens farväl till den döde. Kyrkohandboken innehåller ju den bestämmelsen, att präst må, om han därom anlitas, hålla liktal. Jag skulle i detta sammanhang vilja uttala den önskan, att det tillförsäkras ovillkorligt vitsord åt den dödes förordnande eller hans efterlevandes begäran att slippa liktal. Denna erinran inverkar emellertid, såsom givet är, icke på min ståndpunkt till själva det föreliggande spörsmålet. Jag kan icke finna, att borgerlig begravning för närvarande betingas av något verkligt, såvitt till synes kommit, känt behov, eller att denna förändring är i och för sig önskelig.

På grund av det anförda ber jag, herr talman, att få yrka avslag å såväl motionen som utskottets hemställan.

*Ifrågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.*

(Forts.)

Herr Olsson, Valerius: Då jag anslutit mig till utskottets majoritet, skall jag be att få säga några ord.

Den föregående ärade talaren, som väl förde samtliga reservanters talan, har förklarar, att han i denna fråga ställde sig tveksam, och han har jämväl yttrat, att om han också nu yrkat avslag, detta icke innebär att han därför skulle hava sagt sitt sista ord med hänsyn till sin ställning till denna fråga. Jag tror också, att om man icke kan utan vidare följa utskottet, man ändå måste ha en känsla av tvekan, då det gäller att ställa sig på avslag. Jag ber att få erinra om att den tanke, som här framförts i det av utskottet ifrågasatta skrivelseförslaget och som väl är den, som väcker denna tvekan, bör ses emot en viss bakgrund, en bakgrund, som utgöres av den nu föreliggande motionen. Tillika vill jag erinra om att den motionen förut behandlats inom riksdagen icke mindre än tre gånger. Första gången avstyrktes den av utskottet, men andra och tredje gångerna tillstyrktes den. Det är nu fjärde gången, den är före. Vid vart och ett av de föregående tillfällena har andra kammaren bifallit motionen, men första kammaren har avslagit den. Det är för mig tydligt, att ett bifall till motionen måste leda till ett nedbrytande av god kyrklig ordning. Jag har också klart för mig, att då motionen oupphörligen kommer tillbaka och bifalles av andra kammaren, man med den erfarenhet, man äger av huru det brukar gå i dylika fall, har anledning att frukta, att slutligen motionen bifalles av riksdagen.

Det är därför jag trott, att det icke minst från kyrklig synpunkt skulle vara önskligt att man här kunde komma fram på en väg, där man kunde tillfredsställa de berättigade intressena åt alla håll, utan att man för övrigt gjorde någon skada, och framför allt utan att man tillfogade det kyrkliga intresset någon sådan. Kan man då tillmötesgå herr Byström, när han yttrar: vad vi frikyrkliga önska, är att då våra döda skola begravas, vi skola slippa att vid graven se en statskyrkans präst? Ja, varför skulle vi icke kunna tillmötesgå detta krav? Jag tror, att det från statskyrko-håll skall hälsas med tillfredsställelse, om kyrkan i sådana fall slipper lämna sin medverkan. Men det är alldeles naturligt, att går man den vägen, måste man även tänka på dessa, som stå fjärran utanför kristlig och kyrklig livsåskådning, och som, då de jorda sina döda, helst önska, att det vid graven icke förekommer något, som erinrar om kyrkligt religiös uppfattning. Nu är det ett faktum, att här i landet flera gånger förekommit begravningar, vilka varit av den art, att rent av olidliga uppträden förekommit, när kyrkans prästerskap därvidlag skolat officiera. Skola vi då icke även i detta fall kunna anse att det är tacknämligt, om kyrkan icke behöver lämna sin medverkan, då denna medverkan omöjligen kan lända till någon välsignelse?

Jag vill icke upptaga kammarens tid med att längre utföra dessa tankar, hur gärna jag eljest skulle önska det. Jag vill endast säga,

*Ifrågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.
(Forts.)*

att det här är fråga att tillämpa en frihetsgrundsats, som jag tror skulle lända till gagn åt alla håll. Man ställer sig tveksam särskilt från kyrkligt håll inför denna fråga. Jag tror ändå, att sedan vi kommit därhän, att kyrkan nu icke längre tvingar någon inom sina portar, icke längre tvingar någon fram till sitt nattvardsbord, icke längre tvingar någon fram till dopfunten, icke längre tvingar någon fram till sin vigselvall, det icke minst från kyrklig synpunkt också skall bliva till gagn, om vi nu också äro med om att taga bort det sista tvånget, det kyrkliga begravningstvånget.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergqvist: Herr talman, mina herrar! I den motion, som ligger till grund för utskottets utlåtande, har motionären varit vänlig att citera några ord av mig i debatten i denna fråga 1914. Jag hade då ett allmänt uttalande om de frireligiösa och slutade med orden: »De må hava ett stort berättigande och en stor uppgift, då det gäller den rena uppbyggelsen och kärleksverksamheten i våra församlingar.» Jag har ingen anledning att i någon mån justera detta uttalande nu. Olyckan med de frireligiösa är emellertid, att de icke begränsa sin verksamhet till detta att befrämja uppbyggelsen i församlingarna och utöva kärleksverksamhet, utan det har länge pågått en strävan hos dem att söka få övertaga kyrkans kultuella och ministeriella handlingar och således att få utgöra en verklig kyrka inom kyrkan. Dock må jag säga, att det är ett verkligt tragiskt öde, som vilar över denna strävan. Man har försökt att få övertaga sakramentsförvaltningen. Därmed har man visserligen lyckats åstadkomma ringaktning för kyrkans nattvardsbord, men man har icke lyckats därmed befästa aktningen och kärleken hos folket till själva nattvardens verklighet. Detta visar, att de ifrågavarande strävandena i längden oftast skada i stället för att gagna den sak, som våra frireligiösa trosbekännare i landet åsyfta att gagna. Ett exempel härpå är den motion, som nu föreligger. Motionären har påyrkat rättighet för frireligiösa predikanter att inom svenska kyrkan få förrätta jordfästning — han har gång efter annan väckt motion härom — men nu har detta slutligen resulterat i förslag från lagutskottet, som ställer i utsikt införande av borgerlig begravnings. Jag är alldeles viss om, att denna utgång på intet sätt tillfredsställer motionären och jag är också viss om, att den på intet sätt tillfredsställer större delen av de frikyrkliga. Det heter visserligen här i utskottets utlåtande: »Med denna anordning lärer i själva verket ock de frireligiösa samfundens önskemål på ett fullt tillfredsställande sätt bliva uppfyllt.» Jag tillåter mig för min del på det högsta betvivla sanningen av detta uttalande.

Också kan jag icke undgå att anmärka, att denna strävan att övertaga de kultuella handlingarna börjar visa sig vara en övervunnen ståndpunkt bland de frireligiösa. De moderna frikyrkliga i vårt land sträva icke så mycket efter detta. Det är endast några, som hålla fast vid dessa äldre principer och driva denna strävan. Jag tror för min del att utvecklingen går därhän, att ett allt större sam-

förstånd kommer att utveckla sig mellan kyrkan och de frireligiösa, och jag är viss om, att den utvecklingen skall lända vårt folk till mycket större båtnad än denna ständiga slitning, denna strävan att bryta ut från kyrkan den ena religiösa handlingen efter den andra att sedan övertagas av de frikyrkliga samfundet, ehuru dessa faktiskt stå kvar inom kyrkan.

*Ifrågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.
(Forts.)*

Ser man nu på själva det ämne, vilket vi här behandla, vill jag medgiva, att det logiskt sett finnes mycket större fog för införande av borgerlig begravning än för att införa en frikyrklig begravning inom kyrkans område. De frikyrkliga kunna ju med stöd av dissenterslagen bilda egna församlingar, och därmed följer också rättighet att förrätta jordfästning och utföra andra kyrkliga handlingar. De bekännelselösa återigen, ateisterna, och de, som endast vilja veta av ett slags kulturreligion, ha åtminstone ännu så länge icke denna utväg. De kunna icke bilda någon särskild församling i landet och hava heller icke rättighet att utträda ur kyrkan, såvitt de icke vilja uppge annat kristet trossamfund, till vilket de önska övergå. Därför kan man förstå, att det kan finnas en önskan hos sådana att det må något litet lossas på banden. Emellertid föreligger ju i alla händelser en skrivelse från riksdagen om utredning i syfte att medgiva rättighet att utträda ur statskyrkan utan att vederbörande behöva uppgiva något särskilt samfund, till vilket de vilja övergå, och man får hoppas, att denna skrivelse i sinom tid skall leda till något resultat. Det synes mig, som om frågan om borgerlig jordfästning borde kunna anstå intill dess så har skett.

Det förslag, som nu föreligger är också så konturlöst, att man redan på den grund måste ställa sig betänksam däremot. Utskottet säger självt, att nu icke torde kunna angivas, »under vilka förutsättningar den borgerliga begravningsformen må komma till användning». Men skall man skriva till Kungl. Maj:t i en sak, bör man väl åtminstone kunna angiva några riktlinjer och direktiv, efter vilka man tänkt sig, att ett sådant förslag skulle kunna utformas. Dylika direktiv finnas icke i utskottets utlåtande.

Ej heller tror jag, att den föreslagna reformen är påkallad av något verkligt trängande behov, lika litet som den från samhällets synpunkt är önskvärd. Det finns, såvitt jag känner, icke någon mera utbredd önskan om borgerlig jordfästning. Själva den omständigheten, att ingen framställning i ämnet skett sedan år 1910 och ej heller vid denna riksdag någon motion väckts i frågan, synes väl vara ett vittnesbörd om att någon sådan trängande önskan icke förefinnes.

Man har påpekat, att det förekommit fall, när det delvis genom prästernas oförstånd inträffat konflikter vid begravningar. Det är ytterst beklagligt, att sådant har inträffat; men man får väl ej generalisera dessa enstaka fall och därav söka vindicera, att detta är ett allmänt förekommande förhållande i kyrkan. Månghundrade jordfästningar har jag förrättat, men aldrig har jag hört det allra ringaste missljud vid någon av dem.

Den före talaren tycktes vilja göra gällande, att det från kyrkans synpunkt är ett önskemål att få införd borgerlig jordfästning.

*Ifrågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.
(Forts.)*

Det skulle då vara för att prästen ej skulle finna sig illa sedd vid vissa jordfästningar, och så kanske det ligger där bakom också, att prästmanen måhända någon gång måste i sitt sinne fälla en så ogillande dom om en avlidne, att han ogärna utför jordfästningsakten. Ja, jag vill erinra om skaldens ord, då han säger: »Tidens oro viker för den frid, som varar; graven allt förlikar, himlen allt förklarar.» Jag tänker, att en prästman, som ej kan gå med fridens känslor till graven, även om han ej gillar den avlidne — en sådan prästman förstår ej rätt sitt kall. Någon allmän tillfredsställelse i kyrkliga kretsar tror jag ej kommer att finnas, därest denna reform skulle gå igenom. Tvärtom har jag hört uttalas den högsta förvåning över att de prästerliga representanterna inom lagutskottet velat understödja detta förslag.

Det har framhållits, att man må taga hänsyn till den avlidnes uttalade vilja, och det ligger ju utan tvivel något i detta, det kan man ju inte bestrida. Å andra sidan måste dock samhällets högsta beslutanderätt upprätthållas i varje fall. En lagstiftning kan ej baseras enbart på den enskildes vilja. Samhällsintresset står över denna. Den enskilde kan önska träffa förfoganden, som samhället ej kan acceptera. Men med fakultativ jordfästning skulle det kunna hända, att i de flesta fall den avlidnes vilja komme att alltför litet beaktas. Det kan tänkas, att han i livstiden varit en varm anhängare av kyrkan, men att hans närmaste hade en annan uppfattning och att de hellre valde att beledsaga honom till graven under den borgerliga begravningsformen än under den kyrkliga.

Nu invänder man här naturligtvis från utskottets sida: vi hava dock uttryckligen sagt, att denna jordfästningsform ej må tillämpas, med mindre än att den döde efterlämnat en skriftlig hemställan därom. Ja, det har man sagt, men man vet ej, om detta skall komma att tillämpas i den slutliga redigeringen av en sådan jordfästningslag.

Dessutom vill jag fästa uppmärksamheten på en annan sak. En sådan lag skulle leda till många slitningar och misshälligheter inom familjerna, bland de dödas efterlevande. Jag tänker mig t. ex. att ett barn dör i en familj, där fadern vill ha borgerlig jordfästning, under det att modern vill ha kyrklig jordfästning. Vem av dem skall råda? I de flesta fall bleve det väl fadern, men det kanske skulle leda till mycken sorg och grämselse för modern. I utskottets utlåtande synes ett sådant fall ej vara förutsett. Utskottet säger här, att borgerlig jordfästning ej må ske annorledes än på grundval av skriftlig hemställan därom, som den döde efterlämnat. Men om den döde är ett barn, och om dettas föräldrar vilja hava borgerlig jordfästning eller åtminstone en av dem, så kan ej denna bestämmelse tillämpas, ty barnet kan ej efterlämna en sådan skriftligen uttalad önskan.

Häromdagen sades i denna kammare, att remisskvarnen mal. Men det finns en annan mycket större kvarn, som mal och som mal mycket flitigare och ihärdigare än remisskvarnen: det är sekularisationskvarnen. Den mal genom alla områden i samhällslivet, och nu har man kommit därhän, att man till sist också vill sekularisera människans sista färd. Jag undrar, om detta kan bidra till en all-

varlig och djup uppfattning av dödens verklighet. Döden kan man i varje fall icke sekularisera. En borgerlig jordfästning måste komma att te sig utblottad på högtidlighet. Således kan man knappast tänka sig, att den döde, som skulle jordfästas efter borgerlig ritual, skulle beledsagas till graven av klockringning. Klockringningen hör till den kyrkliga ritualen, och jag förstår ej hur man skulle kunna utbryta denna, eller hur någon lagstiftning skulle kunna givas, som kunde tvinga församlingarna att ställa om klockringning vid borgerlig jordfästning. Skulle klockringning emellertid ej förekomma, vore ett väsentligt moment av högtidlighet borttaget från jordfästningsakten. Jag vet, att de stora breda lagren sätta värde på klockringning. Jag har en personlig erfarenhet därav. Jag minns, hur det var i Kiruna samhälle under den tid, där icke funnos några klockor. Man förde sina döda under tystnad till graven, och det låg beklämning över alla. Slutligen kom den stund, när klockorna uppsattes i sin stapel på höjden. Skarorna samlades i tusental och åter tusental, och när klockornas klang gick ut över nejden, kom det en tår i det öga, som man knappast hade väntat vara mäktigt av tårar. Det var rörande att se den andakt, med vilken skarorna lyssnade till klockornas ljud. Detta var dock ett samhälle, där de allra flesta äro bekännelslösa.

*Ifrågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.
(Forts.)*

Låt oss icke taga bort något av högtidlighet från våra jordfästningar! Det är värdigt ett kristet samhälle, att åtminstone ett mänskoliciv får avslutas med en kristlig akt. Och vårt folk må vara ytligt i många stycken, och det må vara till stor del avkristnat, men det finns ändock i svenska hjärtans djup en känsla kvar, som gör, att när det blir fråga om livets och dödens allvar, man ändå har ett visst behov av att få närma sig religionen, lyssna till religionens röst.

Jag tror icke, mina herrar, att vi göra vårt folk någon tjänst genom att genomföra en sådan reform som den lagutskottet här föreslår. Och på grund av vad jag här yttrat ber jag, herr talman, att få yrka avslag på lagutskottets hemställan.

Herr Klefbeck: Herr talman, då jag varit med om att tillstyrka utskottets utlåtande, skall jag be att få motivera min ställning.

Gent emot min gamle vän biskop Bergqvist, i anledning av hans funderingar, om motionären skulle vara tillfredsställd med utskottets förslag, vill jag till att börja med tala om att vi inom utskottet nos motionären förfrågat oss och därvid av honom fått det svaret, att han skulle bliva storligen belåten, om utskottets förslag kunde bliva antaget.

Vi hava inom utskottet ej kunnat gå på den linje, som motionären föreslagit. En stor del av den föregående talarens yttrande träffar således ej utskottets förslag, ty vi hava precis som han tagit avstånd från de synpunkter, som motionären velat göra gällande. Vi hava varit lyckliga och glada över att denna gamla fråga, såsom vi mena, blivit förd in på rätt spår. På denna linje hava vi kunnat mötas från alldeles motsatta läger. Å ena sidan de prästerliga

*Ifrågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.
(Forts.)*

ledamöterna, som varit besjälade — det vågar jag säga — av samma varma nitälskan för kyrkans sannskyldiga bästa som någonsin den föregående talaren. och även av intresse för bevarande av god kyrklig ordning. Å andra sidan *de* representanter inom utskottet, som drevos uteslutande av intresse för full samvetsfrihets genomförande även på detta område. Jag får nu säga, att jag för min personliga del är nog lycklig att varmt besjålas av båda dessa intressen, det ena icke mindre än det andra. Om jag ändå i dag kommer att huvudsakligen hålla mig till synpunkten av vad som hör till kyrklig ordning, beror det därpå, att det var den synpunkten, som övervägande och med styrka framfördes särskilt av en av andra kammarens prästerliga ledamöter.

Vi hava ej kunnat gå den väg, som motionären föreslagit, sade jag. Detta beror förnämligast därpå, att han huvudsakligen utgår från hänsyn till *vissa* frikyrkliga medborgare och deras intressen. Det finns en hel del andra frikyrkliga än dem han nämner, vilkas intressen man också bör taga hänsyn till. Dessutom finns det hela skaror av medborgare, som icke hava något direkt vare sig kyrkligt eller frikyrkligt intresse. Det är utskottets mening, att hänsyn bör tagas till *alla* dessa.

Såsom bevis för att motionären ej ens kan föra fram alla de frikyrkligas intressen behöver jag bara påpeka, hurusom han föreslår, att jordfästningsrätt skulle medgivas vissa predikanter, utsedda av samfundens predikantseminarier. Nu finns det, tror jag, blott två frikyrkosamfund, som stå kvar i kyrkan, vilka äga sådana där predikantseminarier; med motionärens utgångspunkt skulle således alla övriga vara utestängda.

Det är, som jag sade, från två synpunkter, som utskottet sett frågan. Först och främst då från den kyrkliga ordningens synpunkt. När en person skall jordfästas, måste, åtminstone vad städerna beträffar, alltid dödsattest först företes, utfärdad av läkare, och på grund av den skall gravöppningssedel utskrivas. Det skall således vara en borgen åt samhället för att den, som begravas, har dött en naturlig död och således icke något brott gömmes undan. Vidare skall den, som ansvarar för detta, kunna intyga, att den, som begravas, verkligen är den uppgivna personen och icke någon annan. Yttermera skall den, som bär ansvaret, kunna giva intyg till vederbörande pastorsexpedition om att begravningen verkligen ägt rum och tiden, då detta skett, allt på det att pastorsämbetet sedan en gång i sin ordning skall bliva satt i stånd att avgiva officiellt intyg om personens både död och begravning, intyg, som behövas titt och tätt för livförsäkringsbolag, pensionskassor och i en mängd andra fall. Vi mena då, att det är alldeles omöjligt att förena dessa krav med en sådan anordning, som motionären har föreslagit. Visserligen kunde man lämna det åt en eller annan utbildad predikant; men vi veta, att det finns hela skaror vanliga yrkesmän — präktiga och bra människor för övrigt — som vid något tillfälle tjänstgöra såsom predikanter. Dessa kunna då helt naturligt ej äga den förståelse för erforderliga ordningsföreskrifter och officiella intyg, att

man utan vidare skall kunna lämna åt dem uppdrag att förrätta jordfästning.

*Ifrågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.
(Forts.)*

Vi hava tänkt oss, att s. k. borgerlig begravning skulle kunna anordnas i analogi med vad som äger rum i fråga om vigsel. När det därför göres gällande emot oss, att vi hava lämnat allting så konturlöst, vilar detta delvis, tror jag, på ett missförstånd. Vi hava pekats på, att en önskvärd anordning härav vore att införa något som stode något så när i överensstämmelse med vad som äger rum i fråga om borgerlig vigsel. Vi hava tänkt oss en borgerlig funktionär med tjänstemannaansvar, som skulle få till officiellt uppdrag att förrätta själva jordfästningen. Han skulle göra sig underkunnig om, att den avlidne dött en naturlig död och om att ingen annan begravdes än en sådan. Han skulle lämna vitsord om att den, som begravdes, verkligen är den uppgivne döde, och han skulle lämna intyg till vederbörande pastorsämbete om begravningen. Därigenom skulle samhällets krav på att allt vad till begravning hörer ordentligt iakttagits, vara uppfyllt, alldeles såsom sker, när någon inför magistraten viges av rådman eller borgmästare. Sedan skulle det naturligtvis stå den frikyrkliga predikanten fritt att vare sig före eller efter jordfästningen, vare sig i hans eget kapell eller ute på kyrkogården, företaga vilka religiösa ceremonier som helst. Jag kan ej förstå, att den högtid och helgd, som man anser vara förbunden med en sådan jordfästningsakt, skulle på minsta vis lida intrång, därför att dessa religiösa ceremonier vid det tillfället enbart anförtrots åt den frikyrkliga predikanten.

Sedan skall jag också något beröra den andra synpunkten: vad samvetsfriheten kräver i detta hänseende. Det har sagts, att det ej framträtt något som helst behov av så kallad borgerlig begravning. Sedan jag tjänstgjort över 20 år i denna väldiga storstad, vågar jag påstå, att åtminstone här det kravet framträder gång på gång. Om herrarna ville vädja till Stockholms stads prästerskap, tror jag, att ni skulle få samma vittnesbörd som det jag nu avlåter. Det finnes nämligen nu en mängd människor, som stå utanför både de kyrkliga och de frikyrkliga intressena, och vilka icke alltid veta att iakttaga decorum ens inför döden och graven. Jag har själv varit med om så pass upprörande erfarenheter, att jag gärna skulle önska, att den dagen komme, när prästen och kyrkan förskonades från sådant. För min egen del sätter jag mig över det, ty jag har dess bättre fått en liten gnista humor av vår Fader i himlen. Deras oborstade sätt att uppträda verkade därför rätt komiskt på mig, men jag kände vid närmare eftertanke djupt, vilken kränkning av själva kyrkan detta uppträdande innebar, och jag kände också, huru pinsamt det var för den stackars hustrun och de andra efterlevande. Är det nu meningen, att man skall motsätta sig detta krav så länge, att det tvång, som kyrkan pålägger, skall bli mer och mer tryckande, att dessa demonstrationer skola bli mer och mer allmänna? Är det då icke bättre att tillmötesgå kravet i dess mer godartade begynnelse, så att varje möjlighet till tryck på samvetsena på förhand undanröjes?

*Ifrågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.*

(Forts.)

Detta synes mig också från kyrkans synpunkt i allra högsta måtto önskvärt även vad de frikyrkliga beträffar. Nu säger man, att det icke föreligger något behov av en förändring för deras vidkommande, ty de kunna utträda ur kyrkan. Ja, det är en gammal historia. Kammaren vet lika bra som jag, att även om man faktiskt har den rätten, man aldrig kommer att begagna sig av den. ty kvarståendet inom kyrkan skänker så pass mycket fördelar, att man hellre underordnar sig. Och även om jag kan vitsorda, att nu för tiden något ogrannlaga uppträdande från de frikyrkligas sida är mycket sällsynt, så vet jag icke, varför kyrkan i onödan, då de frikyrkliga i sitt uppträdande blivit mera vänligt stämda mot kyrkan, skall lägga tvång på dem. Om vi lämna tillfälle åt svenska kyrkans medlemmar eller svenska medborgare över huvud att få välja mellan borgerlig och kyrklig jordfästning, så är detta, såsom herr Olsson framhöll, fullt i analogi med den *frihet* som man redan har i fråga om alla övriga kyrkliga förrättningar. Även om herr Bergqvist varnade för denna tendens till sekularisering, vågar jag dock vördsamtt tro och påstå, att en sådan möjlighet till frigörelse från samvetstvång i själva verket länder kyrkan till gagn, ty kyrkan kan aldrig gagnas med att tvinga sig på dem, som icke vilja hava med henne att göra.

Till sist vill jag blott svara på några praktiska anmärkningar, som biskop Bergqvist gjorde. Han talade så vackert t. ex. om klockornas klang och de tårade ögonen på kyrkogården, när man vid graven fick höra klockornas klang. Här i Stockholm på dess norra begravningsplats finns det inga kyrkklockor, utan den döde får begravas, utan att jordfästningen ledsagas av klockors klang. Jag håller också starkt på klockorna, men jag kan omöjligt förstå, varför, när ett liktåg kör in på kyrkogården, klockklangen skulle förmenas därför, att en borgerlig funktionär förrättar jordfästningen. under det att den står till buds, när en präst förrättar ceremonien. Biskopen talade om, hur viktigt det är att bevara helgden vid den sista färden. Får man då behålla klockringningen, så får man ju då den helgd och högtidliga stämning man annars går förlustig.

Herr Bergqvist talade också om att barn, som skola jordfästas. naturligtvis icke kunna hava lämnat någon skriftlig framställning om hur de vilja begravas. Nej, det är ju alldeles uppenbart. Men då vill jag återigen hänvisa till den borgerliga vigseln. Där är det i många fall förhållandet, att mannen vill ha borgerlig vigsel och hustrun kyrklig vigsel, men i de allra flesta fall komma de väl om sams om det. Mannen vinner i många fall, men hustrun också i många. Huvudsaken är, att de få varandra. Precis på samma sätt, ehuru det gäller ett annat område, tror jag att det skall gestalta sig med jordfästningen. Mannen kan önska borgerlig och hustrun kyrklig jordfästning. Den ena eller den andra vinner. Men jag tror icke, att de i sin djupa sorg skola till följd av det ena eller andra förfarandet känna någon ökning i sin smärta, utan försiggår blott akten på ett högtidligt, anständigt och vackert sätt, hava de fått den yttre hjälp i sitt betryckta läge, som samhället bör giva dem.

Herr Bergqvist talade också om, huru inför dödens allvar dessa sekulariseringstendenser vika, och människorna känna behov att lyssna till religionens röst. Ja, det är en erfarenhet jag från min långa prästerliga verksamhet kan fullt vitsorda. Men är det på det sättet, blir det ju i de flesta fall så, att den, som inför döden känner ett religiöst krav, uttalar en önskan, kanske lämnar en skriftlig framställning om att få kyrklig jordfästning, och då får han ju även den kyrkliga högtidligheten vid sin sista färd.

När jag hörde biskop Bergqvist tala, kom jag ihåg en gång, då jag satt på första kammarens läktare och hörde biskop Billing. Jag hörde honom då tala emot införandet av borgerlig vigsel, och han talade, som kammaren känner, mästerligt, med eld och värme och en övertygelse, som grep hjärtana, men han gjorde sig, om jag får anmärka på en sådan man, enligt min mening skyldig till samma fel, som herr Bergqvist gjort, nämligen att han bevisade alldeles för mycket. Han gjorde gällande, hurusom införandet av borgerlig vigsel skulle rubba kyrkans grundvalar och vilka förfärliga omstörtningar, vilken avkristning och allt sådant detta skulle medföra i vårt land. Han menade fullt ärligt, därom tvivlar jag icke ett ögonblick, och hans glänsande framställning därvid beundrar jag, men jag vågar säga, att den erfarenhet vi gjort under den tid vi haft fakultativ borgerlig vigsel, icke gått i den riktningen, utan man har till och med börjat mer och mer komma tillbaka till det gamla, så att människor, som före denna tid själva voro intresserade för borgerlig vigsel, nu kommit och framställt önskan om kyrklig vigsel. Just den omständigheten, att frihet lämnats olika människor att få sitt samvete tillfredsställt, har visat sig lända kyrkan till största gagn.

Jag är viss om att om kammaren vill biträda lagutskottets förslag och vi sålunda någon gång få borgerlig begravning, detta också skall visa sig vara ett beslut, som i högsta mening länder till kyrkans och samhällets bästa; och då det även tillmötesgår samvetsfrihetens krav, är det en dubbel anledning för mig att på det varmaste yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilson, Karl August: Herr talman! Jag hade visserligen ej tänkt yttra mig i denna fråga, men det var ett anförande här, som hölls näst före det sista, av representanten på Norrbottensbänken, vilket verkligen uppkallade mig. Det var med beklämning jag lyssnade till de uttalanden, som där gjordes om de frikyrkliga. Den intolerans och oförståelse, ja, man kan säga ofördragsamhet som lyste fram ur detta anförande, kom mitt hjärta att isas. Herr Bergqvist ville visst medgiva, att de frikyrkliga organisationerna kunde vara till nytta, då de inskränkte sig till ren uppbyggelse eller kärleksverksamhet, men deras tro och åskådning skulle icke på något sätt få taga sig uttryck i handlingar eller önskemål med avseende på kyrkliga handlingar. Herr Bergqvist trodde, att ett samarbete mellan kyrkan och de frikyrkliga skulle komma till stånd eller hade kommit till stånd, och att det var detta,

*Ifrågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.*

(Forts.)

som skulle utjämna dessa svårigheter. Ja, även jag hoppas på något sådant, men jag vill säga, att då får det allt bli en annan ton från det kyrkliga hållet än den som bryter fram här. Skall det kunna bli samarbete och samförstånd, måste man finna förståelse för de åsikter och krav, som göra sig gällande i det frikyrkliga läget. När jag tänkte på de fredstoner, som vi för icke så länge sedan lyssnade till från samma talare i början av denna riksdag, gjorde det mig verkligen smärta, att man likväl nu velat riva upp en strid på detta område, där jag för min del trodde, att full överensstämmelse rådde. Det är sannerligen icke för mycket, om i denna fråga liksom i andra liknande det lämnas full och ärlig frihet, som även kan sträcka sig så långt som till den sak det här gäller.

Jag skall visserligen erkänna, att jag för min del naturligtvis icke är över hövan nöjd med det betänkande, som utskottet här presterat, och kanske icke heller med den anordning utskottet vill åstadkomma, men jag tror för min del, att om jag också icke kan vara fullkomligt belåten, detta torde vara den enda möjliga och framkomliga väg, där man kan komma till lösning av en fråga, som i så många år legat och krävt sin lösning. Jag förvånar mig över, att den ärade talaren på Norrbottensbanken kunde förneka, att det fanns ett uttryckligt behov av en sådan anordning som den här ifrågasatta. Likväl talar ju motionären härom, särskilt då han i detta avseende påpekar vissa störande tilldragelser, som för icke länge sedan ägt rum. Jag skall icke gå in på själva frågan. Den är för vidlyftig och stor samt har dessutom klarlagts bättre av andra talare, än jag kan klarlägga den. Jag skall endast be att till vad jag nu sagt och som vill ådagalägga, att det verkligen bland de frikyrkliga finnes ett behov och en livlig önskan och längtan efter att någon ting annat må komma till stånd än de nuvarande förhållandena, få lägga ett svar till den förste ärade talaren på Kristianstadsbanken, som rådde de frikyrkliga att gå ut ur kyrkan och bilda eget samfund för att på så sätt få förrätta jordfästning. Det är nog lättare sagt än gjort, ty de frikyrkliga, som stå kvar inom statskyrkan, hava icke något emot den svenska kyrkans lära. De överensstämma i huvudsak med statskyrkan i det stycket och vilja på intet vis riva ned dess lära eller motarbeta den. Vad man har emot den är de yttre anordningarna och bristen på verklig kyrkotukt och ordning i skriftens mening. Det är dessa förhållanden, som gjort, att man måst inrätta sig på särskilt, frikyrkligt sätt. Det rör sig alltså icke om djupgående meningsskiljaktigheter vad läran beträffar, och då har man verkligen icke så stor lust att bilda eget samfund. Därtill kommer, såsom redan påpekats, det förhållande, att de frikyrkliga, som på grund av kyrkans samband med skolan och dylikt hava en mängd intressen att bevara, naturligtvis även icke heller kunna lämna dessa vind för våg.

Jag ber helt enkelt att med dessa ord få tillstyrka det föreliggande förslaget, då det rör sig om en utredning, och jag hoppas, att när denna utredning verkställts och frågan återkommer, den skall vara i sådant skick, att den kan tillfredsställa både den ena och

den andra riktningen, som av denna fråga äro intresserade. Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Frågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.*

(Forts.)

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman, mina herrar! Det föreliggande utskottsbetänkandet förefaller mig synnerligen egendomligt och sådant, att det betänkligt tangerar det grundlagsenligt tillåtna. Men innan jag nämmer något ytterligare härom, skall jag be att få säga ett par ord om herr Byströms motion. Denna avser alldeles icke det, varom utskottet här hemställt. Redan i början av motionen säger herr Byström, att frågan gäller sådan ändring i lagen, att frikyrklig predikant skulle få rätt att officiellt förrätta begravning, och utskottet har också mycket riktigt uppfattat herr Byströms mening, då utskottet på sidan 8 säger, att motionärens förslag avser att bereda de frikyrkliga, som formellt kvarstå inom svenska statskyrkan, rättighet att oavsett stadgandet i 1894 års lag få begrava sina döda utan biträde av präst inom statskyrkan. Det nämndes visserligen av en föregående talare, att herr Byström till utskottet avgivit en förklaring, att han var belåten med utskottets hemställan; men jag undrar, vad herr Byström icke skulle vara belåten med, när det gäller ett vänsterkrav. Herr Byström är baptist och tillhör sålunda ett av de frikyrkliga samfund, som skulle vinna den begärda förmånen. Hans motion utgör ett led i det ständigt fortgående strävandet att inom den kyrkliga organisationen skjuta prästerskapet åt sidan och i stället skapa ett slags friprästerskap, som skulle hava samma befogenhet som den prästerlige tjänst innehavaren, men utan ämbetskontroll och utan ämbetsansvar. Ett bifall till ett sådant yrkande skulle givetvis fullständigt desorganisera den kyrkliga organisation vi ha.

Utskottet har icke heller tillstyrkt något sådant, men utskottet har i stället föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t om något helt annat. Utskottet har nämligen tillåtit sig att på eget initiativ upptaga en motion, som 1910 väcktes i andra kammaren av dåvarande kammarledamoten doktor Kjellberg, rörande borgerlig begravning. I denna motion anförde herr Kjellberg bland annat, att det lagstiftningsarbete, som rör sig på statens och kyrkans gemensamma eller fordom gemensamma område, allt mer och mer gått i riktning att frigöra svenska kyrkans medlemmar från kyrkans tvång, och tiden syntes motionären vara inne för en sådan lagstiftning, som för medlemmarna av svenska kyrkan kunde möjliggöra s. k. borgerlig begravning utan föregående jordfästning. I enlighet härmed hemställde herr Kjellberg om skrivelse till Kungl. Maj:t av ungefär samma innehåll, som utskottet nu föreslår d. v. s. om lagstiftning rörande borgerlig begravning. Med herr Byströms motion har detta herr Kjellbergs yrkande alldeles intet att skaffa. Det rör en helt annan fråga. Herr Byströms motion rör endast frågan om vem som skall förrätta jordfästning, d. v. s. frågan om ämbetsbefogenheten, men alldeles icke frågan om begravningens kristliga karaktär. Herr Kjellbergs motion däremot riktar sig mot den kristliga begravningen som sådan, oavsett om den förrättas av statskyrkopräst eller frikyr-

*Ifrågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.*

(Forts.)

kor-redikant. Nu är det ju visserligen enligt riksdagsordningens § 42 tillåtet för lagutskottet att taga initiativ men endast i frågor som från kamrarna hänvisats till utskottet. Så har icke skett med herr Kjellbergs motion, utan det är endast den av herr Byström väckta frågan, som varit föremål för lagutskottets behandling. Visserligen tolkas detta grundlagsstadgande tämligen liberalt, och det är ej min mening att motsätta mig, att proposition framställles, men nog är det ett förfarande, som ej bör uppmuntras av kammaren.

Den av herr Kjellberg väckta frågan är för övrigt redan föremål för Kungl. Maj:ts prövning i sammanhang med en annan fråga. År 1909. skrev, såsom av utskottet redan påpekats, riksdagen till Kungl. Maj:t och begärde utredning i fråga om rätt till fritt utträde ur statskyrkan och i den motion, som låg till grund för skrivelserna, påpekades särskilt just, att den därmed sammanhängande frågan om s. k. borgerlig begravning i det sammanhanget borde upptagas till prövning.

Vad beträffar de sakliga skälen för avslag å utskottets hemställan, ha herr Bergqvist och även herr Dahl redan utförligt redogjort för desamma. För övrigt bör man ihågkomma, att begravningen icke är någon den dödes ensak, utan i första rummet de efterlevandes och församlingens och jag tror icke att bland folket eller i församlingarna någon allmän önskan råder om borgerlig begravning.

Då således herr Byströms motion icke gärna kan bifallas och den av herr Kjellberg väckta motionen alldeles ej hör hit, kan jag icke finna något skäl för, att kammaren nu skulle intaga en annan ståndpunkt än förut. Jag tillåter mig därför att yrka avslag å såväl motionen som utskottets hemställan.

Herr Hjörne: Herr greve och talman! Jag vill icke inlåta mig på de konstitutionella betänkligheter, som den föregående talaran framkommit med, eller i detta sammanhang fästa alltför avgörande vikt vid dem. Men det är dock värt att fästa uppmärksamheten vid att just av vad han nu påpekat så mycket tydligare framgår, att denna fråga är mycket mer invecklad, än vad som synes av dess föregående behandling och även av utskottets motivering. Jag kan emellertid icke neka till, att jag i sak finner det vara ett framsteg, när utskottet har avvisat den föreliggande motionen på det sätt, att det säger sig hava funnit, att denna motion sammanhänger med den mer omfattande frågan om införande av s. k. »borgerlig begravning». Jag anser, att ett tillfredsställande svar på de önskingar, som från frireligiöst håll framställts i detta avseende, knappast kan givas utan ett ordnande i samband därmed av en begravningsform, som har annan karaktär än den nuvarande kyrkliga ordningens. Men jag tror, att första kammaren som ju brukar vara ganska betänksam i avseende på att skriva till Kungl. Maj:t, icke här bör taga något särskilt initiativ, så länge frågan är så outhärdad både i den allmänna diskussionen och i diskussionen inom riksdagen och dess utskott.

När det är fråga om en borgerlig begravning, kan man ju icke

heller undgå att lägga en stor vikt även på frågan om upprättandet av s. k. »borgerliga» begravningsplatser eller vad man vill kalla dem. Att utan vidare tillåta borgerlig begravning på de kyrkogårdar, som nu finnas, torde ha sina betänkligheter. Det skulle kunna leda därtill, att svenska kyrkans medlemmar, som dock tills vidare utgöra majoriteten av det svenska folket, så småningom skulle bli berövade rätten att ha sina särskilda kyrkogårdar. Katoliker och mosaiska trosbekännare hava sina särskilda begravningsplatser, där naturligtvis inga andra begravningar få förrättas än de, som stå i överensstämmelse med vederbörande samfunds religiösa karaktär. Huru nu denna fråga om borgerlig begravning och borgerliga begravningsplatser och mycket annat, som därvid bör tagas i betraktande, skall kunna definitivt ordnas, tror jag är en ganska ömtålig fråga. Jag för min del är icke på ringaste sätt beredd att nu diskutera detta ämne, och jag tror icke, att det finnes många här i kammaren, som skulle kunna taga upp denna fråga med någon vidsträcktare sakkunskap. Därför tror jag, att första kammaren gör klokast, om den väntar med behandlingen av detta ytterst ömtåliga ämne, tills det hunnit bli mera utbredd, så att utskottet en annan gång kan komma med en motion, som belyser saken från många andra synpunkter än dem, som nu blivit berörda.

Herr greve och talman, jag ber att få yrka avslag å utskottets hemställan.

Herr Bergqvist: Herr talman! Det var endast för en replik jag begärde ordet. Jag måste framhålla, att herr Klefbeck icke har riktigt uppfattat innebörden av vad jag sade. Det kunde man finna av det sätt, varpå han sökte vederlägga mitt yttrande. Jag har bland annat icke sagt, att kyrkans vara eller icke vara i något avseende skulle vara beroende på denna reforms genomförande, utan jag har endast sagt, att jag icke tror, att det skulle komma att skänka tillfredsställelse i kyrkliga kretsar i allmänhet. Jag har icke heller sagt, att det icke förefinnes något som helst behov, utan jag sade, att något verkligt trängande behov av en sådan reform icke, såvitt jag kan se, förefinnes.

Vad herr Nilsson beträffar får jag verkligen uttala min stora förvåning över, att han kunnat uppfatta mitt yttrande på sätt han gjort, då han velat i detsamma finna ett utslag av ofördragsamhet mot de frireligiösa. Antingen uttrycker jag mig ottydligt eller också är herr Nilsson olycklig i sin uppfattning. Vi få väl se, vem som har rätt, när anförandena komma i tryck.

Herr Stadener: Herr talman, mina herrar! Det är nu som ofta förut herr Karl Johan Ekman, som föranleder mig att taga till orda. Han riktade sig i sitt anförande mot lagutskottets befoegenhet över huvud taget att lägga fram ett sådant betänkande som detta, och dessutom ingick han på kritik av betänkandet. Jag tillhör icke lagutskottet och har därför ingen skyldighet att taga dess förfarande

*Ifrågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.
(Forts.)*

i försvar. Men jag känner mig i alla fall manad att säga, att enligt min mening utskottet förfarit riktigt och att det icke är alla dagar, som man har det nöjet att läsa ett betänkande så pass klart till framställning och form samt, enligt min mening, så pass bindande i bevisningen som det föreliggande betänkandet. Det förefaller mig, som om utskottet icke nöjt sig med, vad utskott allt för ofta göra, nämligen att citera motioner och anföra tirader, som förekommit i riksdagens förhandlingar vid föregående tillfällen.

Det förekommer mig, att utskottet fastmera verkligen undersökt denna fråga, och jag föreställer mig, att utskottet därvid först konstaterat, att från många, för att icke säga från alla håll, när denna fråga varit före i riksdagen, sympatier uttalats för finnande av en sådan lösning av detta spörsmål, att de frikyrkliga medlemmarna inom den svenska kyrkan kunde få följa sina känslor, när det gäller att begrava sina döda. Man har, såvitt jag förstår, från de flesta eller alla håll visat sig långt ifrån hårdhärtad, man har icke intagit oförståndets kyliga ståndpunkt gent emot spörsmålet, utan man har besinnat, att här föreligger någonting, som för en stor del av den svenska kyrkans medlemmar verkligen är en hjärtesak. När utskottet konstaterat detta, föreställer jag mig, att utskottet gjort sig denna fråga: huru kommer det sig, att vi, trots dessa sympatier för lösningen av spörsmålet, hittills icke kunnat lösa det? Sedan utskottet börjat diskutera frågan och sedan därvid diverse tal förekommit av mer eller mindre oklar läggning, har utskottet trängt fram till den, enligt min mening, riktiga knutpunkten i spörsmålet och iakttagit, att hindret ligger i den detalj i motionärens framställning, som går ut på att man skulle åt en jordfästning, som förrättats av en icke statskyrkopräst, giva kyrkligt kvalificerad karaktär, d. v. s. förklara den vara en *ämbetsgärning*, utförd inom den svenska kyrkan. Det har med fog både i dag och vid andra tillfällen sagts, att, om en person, som icke är kyrklig funktionär skulle få lov att förrätta handlingar av kyrklig ämbetsmannakaraktär, detta i själva verket vore att desorganisera den svenska kyrkan. Det är också min mening. Det är nämligen klart, att lika litet som motionären, baptisten herr Byström, skulle vilja, att i hans baptistförsamling ett flertal jordfästningsförrättare konkurrerade med varandra om levandes — och dödas gunst, lika litet skulle det vara lämpligt, att någonting sådant ägde rum inom den svenska kyrkans församlingar. Liksom det är svårt för motionären att acceptera en statskyrkans präst som jordfästningsförrättare för dem, som baptistförsamlingarna hava att begrava, lika så är det naturligtvis svårt för oss inom den svenska kyrkan att acceptera exempelvis en baptistisk jordfästningsförrättare, som icke är ämbetsbärare inom svenska kyrkan. Motionärens förslag innebär verkligen, att skapa möjlighet för att exempelvis en baptistisk jordfästningsceremoni skulle kunna gå av stapeln i de statskyrkliga kyrkolokalerna, i, för att utdraga konsekvensen, i exempelvis Storkyrkan, i Jakobs kyrka, i Klara kyrka o. s. v. Det är utan tveivel riktigt, att detta skulle verka som en oerhörd desorganisation av kyrkan, vilken ingen torde finna önskvärd eller riktigt.

Sedan utskottet konstaterat, att svårigheten ligger på denna punkt, säger utskottet, enligt min mening, fullkomligt riktigt, att den enda lösningen skulle vara att giva åt de nu ifrågavarande jordfästningarna icke en kyrkligt kvalificerad, utan en borgerligt kvalificerad karaktär, och att i sådana fall, där man icke önskade en statskyrkopräst att förrätta jordfästning, samhället skulle nöja sig med att ställa upp vissa fordringar på huru det skulle tillgå, för att den allmänna meningen och ordningen skulle vara tillfredsställd. Inom denna vida ram få sedan de intresserade ordna saken efter sitt eget huvud. Denna lösning är så nödvändig, att det förefaller mig hava varit omöjligt för lagutskottet att undvika att framlägga ett betänkande av detta innehåll. Det är en mycket enkel och, enligt min mening, även en tillfredsställande lösning. Den är enkel: man slipper allt detta trassel, som motionärens förslag skulle åstadkomma med fullmakter, som skulle godkännas av Konungens befallningshavande för olika jordfästningsförrättare, och man kommer på en linje, som är utomordentligt klar och tydlig. Denna lösning synes mig också vara tillfredsställande för kyrkan i så måtto åtminstone, att kyrkans ordning icke genombrytes eller förvandlas till oordning och den synes mig även tillfredsställa de inom svenska kyrkan stående friförsamlingarnas önsknings, något som vi för resten, hört uttalas helt nyss under diskussionen. Dessutom befinner sig denna linje, såsom herr Valerius Olsson och även herr Klefbeck framhållit, i bästa kontinuitet med den linje för lagstiftning på liknande områden, som riksdagen sedan åtskilliga år tillbaka följer, då vi vid sidan av kyrkliga ceremonier tillåtit borgerliga av inför lagen lika kraft och verkan.

*Ifrågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.
(Forts.)*

Det måste sägas, att den lösning lagutskottet föreslår, står lik-som på tröskeln till situationen och helt enkelt väntar, att någon skall räcka ut sin hand för att lyfta den in i verkligheten. Att lagutskottet beslutit bliva den hand, som lyfter denna lösning in i verkligheten, synes mig vara en tacknämlig och rent av naturlig åtbörd från lagutskottets sida.

Nu skall jag gärna giva den ärade talare, som framför allt synes hava fört motsidans talan, herr biskop Bergqvist, det erkännandet, att, när jag yrkar bifall till utskottets förslag, jag icke gör det med någon entusiasm. Det torde ingen ledamot av kammaren förvänta. Jag skall icke heller å andra sidan uppstämman någon klagosång över att den gamla kyrkliga ordningen blir till en fakultativ kyrklig och borgerlig ordning. I detta stycke skall jag endast begränsa mig till att säga, att, när jag känner en viss saknad med tanke på det nya, som kommer i år eller ett annat år, förr eller senare, det egentligen är från nationell synpunkt jag beklagar förändringen. Ty det förefaller mig, som om det i alla fall vore något nationellt enande i detta, att här hava svenskar det ena seklet efter det andra gått ned i kyrkogårdens mull under aldeles samma ceremonier som deras fäder, här hava generationer efter generationer av det nationella kyrkosamfundet vigts till den sista vilan under enahanda former. Denna likhet med hänsyn till behandlingen av det döda stoftet har i alla fall

*Ifragasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.
(Forts.)*

för mig stått fram som ett slags tecken på att vi äro ett folk med lika seder åtminstone när vi komma i dödens närhet.

Nu vet jag — och jag tror icke, att denna kammare i själva verket är av annan uppfattning — att i år eller ett annat år borgerlig begravning kommer att bli genomförd, och härmed blir det åtminstone en möjlighet, att vad jag skulle vilja kalla amerikanismen kommer att göra sitt intåg på våra kyrkogårdar. Men ansvaret härför, om vi nu skola beröra denna sak, vilar på de frikyrkliga medlemmarna av den svenska kyrkan. De spränga onekligen i detta hänseende sönder något i samhället. Jag vill icke förebrå dem: de följa endast motiv, som naturligtvis för dem äro samvetssaker och fullständigt bindande, och som de alltså göra rätt i att följa. Men jag beklagar, att det skall vara nödvändigt, att det skall gå på det sättet.

Nu uppstår naturligtvis spörsmålet: huru skall man från kyrklig synpunkt ställa sig till en sådan aktion, som även efter min uppfattning åstadkommer splittring på ett ömtäligt område. Det har föreslagits från ett par talares sida, att man skall intaga den positionen, att svenska kyrkan säger till dessa sina frikyrkliga medlemmar: »I tillhören icke mig. I bören avlägsna eder från mig. Varför gån I icke edra färde? Vi hava skrivit till Konungen för så och så många år sedan och begärt ökad möjlighet för Eder att gå, och vi önska en snar uppfyllelse, vi skulle helst se, att I gingen så snart som möjligt.» Jag får säga, att jag aldrig förmått fatta, att detta är ett tal, som anstår en nationalkyrka. Jag tror icke, att det höves en kyrka, som besinnar sig på sin karaktär att vara dels evangelisk kyrka och dels en nationell folkkyrka. Det förefaller mig, att kyrkan fastmer borde säga så här: »I tänken annorlunda än vi i detta och flera andra stycken, men detta hindrar icke, att, så länge I känna ett uns av samhörighet med svenska kyrkan, så länge I över huvud taget viljen ha plats inom densammas murar, I ären välkomna där; det må träffas anordningar, som göra det möjligt för Eder att stanna kvar, men jag, den svenska kyrkan, skall åtminstone icke, i vad på mig ankommer, någonsin skilja från mig en svensk man eller kvinna, som vill stanna inom mina murar.» Jag kan icke hjälpa, att jag tycker, att detta sätt att se saken är mera passande och lämpligt för en svensk nationell kyrka än det förut antydda. Det synes mig vara bättre, att kyrkan vidgar sig i sina former i mån av tidens krav och tolererar inom sig människor av olika kynnen på samma sätt som en moder känner även för barn med olika läggning. Och då jag har denna uppfattning av den svenska kyrkans plikter mot vårt folk, menar jag, att hon kan och bör räkna som sin medlem även den, som hon icke får följa till graven. Ingen kan i alla händelser hindra henne att följa honom både under livet och efter döden med sina böner och förböner, och enligt min mening anstår det henne att följa denne medlem till graven med sina klockor. Jag kan icke fatta, varför kyrkan skulle vägra klockringning vid jordfästning åt någon svensk man eller kvinna, som är medlem av svenska kyrkan och som önskar sådan vid sin jordafärd.

Det finnes visserligen, enligt min uppfattning, ytterligare en väg att lösa detta spörsmål på, och jag har vid två föregående tillfällen

tillåtit mig framlägga den inför denna kammare. Den går ut på, att de frikyrkliga medlemmarna av svenska kyrkan skulle eftersöka någon form, under vilken de skulle kunna bliva legaliserade som fri-församlingar inom den svenska kyrkan. Man har icke velat reflektera på denna lösning, och jag skall därför icke upptaga kammarens tid med att ingå på densamma. Jag har endast velat uttala att det skulle vara till gagn såväl för de frikyrkliga medlemmarna av svenska kyrkan som för vår nation i stort sett, om en sådan väg förr eller senare bleve beträdd. Frågan därom föreligger emellertid icke nu, och jag är därför beredd att, då jag icke kan finna någon lämpligare lösning än den utskottets förslag innebär, yrka bifall till utskottets förslag.

Och jag gör detta utan någon som helst fruktan. Jag anser nämligen, såsom herr Klefbeck på ett förträffligt sätt uttryckte det, att erfarenheten givit vid handen, att i grund och botten varje människa är religiöst behövande, att detta behov, om någonsin, framträder till medvetande just i sådana situationer som dem, varom vi nu tala, och att därför människor av olika art behöva religiös tröst just vid dessa tillfällen. Och jag vill tillägga en sak. Jag tror att vi i regel vid sådana tillfällen behöva tröst i de klara, fasta och enkla former för jordfästnings förrättande, som kyrkan erbjuder. I sådana stunder, då känslorna äro så revolterade som vid dödsfall, finner människosinnet icke uti den tillfälliga och oberäkneliga improvisationen någon fast stödjepunkt. Men denna säkra mark har man i kyrkans gamla enkla och kärva formulär för jordfästningsceremonien, och därför är jag övertygad, att om detta institut, som kallas borgerlig begravning, införes, det icke kommer att välla någon nämnvärd minskning i begagnandet av den svenska kyrkans biträde vid begravning.

Och det är slutligen en positiv sida av saken, som gör mig synnerligen hågad att bidra till införande av detta institut. Det är att genom dess införande de prästerliga funktionärerna skulle befrias från den misstanke för påflugenhets, som nu understundom onekligen vidlåder dem. Det finnes ingenting förhatligare än att mötas av en sådan misstanke, och i och för sig är det ju fullkomligt riktigt, att sörjande familjer böra få vara i fred för allt, som kan få prägel av påflugenhets. Om någonsin bör allt påträngande vara borta just från en jordafärd, och i det hänseendet synes mig utskottets förslag lösa alla svårigheter.

Här föreligger nu ett problem, som är rätt gammalt. Det har varit före flera gånger i riksdagen, och någon lösning måste givas å detsamma. Det kan icke vara utsikt till att problemet försvinner, det måste lösas. Frågan är då, om det skall lösas på den linje motionären föreslagit, vilket, såsom sagt, vore att införa desorganisation i kyrkan. Därom tror jag, att biskop Bergqvist och herr Dahl äro med mig ense att denna utväg icke bör anlitas. Och då vet jag verkligen icke, vilken utväg som över huvud taget återstår, om icke den, som utskottet föreslår. Jag förstår mig för min del icke på den sterila och föga framsynta kyrkopolitik, som bara

*Ifrågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.*

(Forts.)

förkastar det ena förslaget efter det andra utan att själv erbjuda någon linje, på vilken en lösning kan ernås.

Herr Hjärne uppgav sig hava funnit ett skäl, varför vi skulle vänta med avgörandet av denna fråga till ett annat år, då vi skulle hava utsikt att samtidigt kunna få behandla även sådana spörsmål som inrättandet till äventyrs av borgerliga kyrkogårdar vid sidan av de kyrkliga. Jag betraktar framförandet av dessa spörsmål såsom ett underligt prov på herr Hjärnes kyrkliga nit. Är det verkligen skäl att i diskussionen kasta in ett sådant förslag som detta? Skulle det verkligen vara önskvärt, att griftgårdarna allestädes i landet klöves i tvenne olikartade avdelningar, den ena för kyrkligt sinnat folk och den andra för övriga medborgare? Jag tror icke, att denna klyvning av nationen i två hälfter skulle vara någonting önskvärt. Jag kan heller icke se, att detta spörsmål nödvändigtvis behöver kopplas samman med det spörsmål, om vilket vi nu tala. Det är ju nämligen så, att om jag undantager Stockholm ingen skillnad göres mellan olika trosbekännare med hänsyn till lägerplats, utan bekännare av vilken kyrka som helst bliva nu på våra kyrkogårdar begravna sida om sida med svenska kyrkans medlemmar. Dessutom gäller frågan om medlemmar av svenska kyrkan, vilkas jordafärd ordnas utan följe av präst, men som dock äro och måste anses vara medlemmar av svenska kyrkan. Vill herr Hjärne göra troligt att dessa medlemmar av svenska kyrkan icke skola erhålla lägerstad i kyrkans griftegård? Låt om oss då behålla åtminstone den enhetlighet, som kommer till synes däri-genom att svenskar vila efter sin död i samma kyrkogård.

Mig synes, att denna fråga så många upprepade gånger varit före i en eller annan form, att vi nu kunde begrava hela frågan. Och jag håller verkligen före, att det blir en rätt kristlig begravning, om vi gå med på lagutskottets förslag att begära undersökning om införande av så kallad borgerlig begravning för dem, som önska sådan.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talman jämligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle avslå såväl utskottets hemställen som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår såväl vad lagutskottet i utlåtande nr 21 hemställt som den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, varefter och sedan en voteringsedel blivit undantagen och förseglad samt de övriga öppnats, rösterna befunnos hava utfallit sålunda:

Ja — 51;

Nej — 51.

*Ifrågasatt
rätt för annan
än präst i
statskyrkan
att förrätta
jordfästning.
(Forts.)*

På grund härav öppnades även den förseglade sedeln, och då denna befanns innehålla ett ja, hade kammaren fattat beslut i överensstämmelse med ja-propositionen.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, dels i anledning av väckt motion angående förbud för värnpliktiga ävensom för manskap vid armén och marinen att inköpa brännvin, dels ock i anledning av andra kammarens beslut i frågan, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas medkammaren.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning i fråga om statsunderstöd till upprättande och underhåll av kommunala rättshjälpkontor.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls; och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 16, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 mom. i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper, dels ock i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 20 kap. 2 § samt 24 kap. 3 § strafflagen, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående minimipris å brödsäd m. m.

Med biträdande av vad Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 20 mars 1917 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 135, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen, hade utskottet i nu föredragna utlåtande på angivna grunder hemställt, att riksdagen måtte

dels medgiva, att utfästelse meddelades att för statens räkning inköpa

ej mindre från de odlare inom landet, vilka, i den ordning Kungl. Maj:t föreskreve, hos vederbörande hushållningssällskap gjort godkänd anmälan, att de ämnade innevarande år odla vårvete, de partier hos dem odlat vårvete, som till staten hembjödtes före den 1 februari 1918, till ett pris av 30 kronor för 100 kilogram;

än även eljest från odlare inom landet de hos dem odlade partier vårvete, vårråg, höstvete och höstråg, vilka till staten hembjödtes före den 1 juni 1919, för pris av 26 kronor för vårvete och höstvete samt 25 kronor för vårråg och höstråg, för 100 kilogram räknat;

allt fullgod vara fritt banvagn eller fritt ombord vid den järnvägsstation eller hamn, som vore närmast vetets eller rågens odlingsort;

dels ock meddela, att från riksdagens sida intet vore att erinra mot ett förklarande, att, därest för korn funnes böra föreskrivas maximipris, sådant pris icke skulle, vad beträffande tiden från den 1 september 1917 intill den 1 juni 1918, sättas till lägre belopp än 24 kronor för 100 kilogram.

Reservation hade anförts av herr *Fahlén* mot viss del av utskottets motivering.

Första punkten.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Sista punkten.

Herr *Fahlén*: Herr talman, mina herrar! Jag har icke kunnat godkänna detta utskottsutlåtandes motivering i hela dess omfattning, varför jag nödgats vid betänkandet anteckna min reservation. Med anledning härav anhåller jag att med några ord få klarlägga, i vilket hänseende jag haft betänkligheter mot att godkänna betänkandet.

Det förhåller sig ju så, enligt vad handlingarna utvisa, att lantbruksstyrelsen på sin tid förklarar, att för utökning av brödsädesodlingen minimipris vore önskvärda icke allenast i fråga om vete och råg, utan jämväl beträffande korn i viss begränsad omfattning. Mot detta betraktelsesätt har livsmedelskommissionen i sin ordning icke haft någonting att invända, och därtill kommer, att åtskilliga hushållningssällskap hava uttalat sig för en åtgärd i antytt syfte. Departementschefen har emellertid icke ansett sig kunna gilla

dessa uttalanden, utan förklarar, att enligt hans uppfattning ej fullt lika starka skäl föreläge för statsåtgärder rörande odling av korn. Statsrådet motiverar denna sin uppfattning därmed, att korn icke vore att anse såsom brödsäd i samma bemärkelse som vårvede, och att korn i allmänhet till jämförelsevis ringa del användes till människoföda i form av inblandning i mjöl till bröd. Detta har föranlett departementschefen att i stället föreslå, att för den händelse maximipris finnes böra föreskrivas för korn, detta pris icke finge understiga visst belopp. Statsrådet säger i detta sammanhang, att därest maximipris icke sättes lägre än till ett visst belopp, en god garanti borde vara lämnad för att staten icke skall genom sitt ingripande åsamka jordbrukarna förluster på kornodlingen. Vidare säger statsrådet, att han finner denna åtgärd vara tillräckligt effektiv för att nå det åsyftade målet.

Ang. minimipris å korn.
(Forts.)

Utskottet ansluter sig till departementschefens resonemang och förklarar, att åtgärden att eventuellt asätta denna vara maximipris till belopp ej understigande det av Kungl. Maj:t ifrågasatta bör vara till fyllest för vinnande av det åsyftade målet.

Det är på denna punkt jag haft en avvikande mening, så att jag i den delen icke velat underskriva utskottets uttalande. Jag tror nämligen, att departementschefens resonemang åtminstone beträffande vissa delar av vårt land icke håller streck, utan är i mångt och mycket tvivelaktigt, något som möjligen också kan bero på obekantskap med förhållandena i dessa delar av landet. Då det sålunda kan vara mycket möjligt, att de nu föreslagna åtgärderna komma att visa sig så ineffektiva eller i varje fall mindre effektiva än vad här förutsatts av såväl statsrådet som utskottet, har jag ansett mig icke kunna gå i god för utskottets nämnda uttalande, utan i detta hänseende velat anteckna min reservation. Med hänsyn till detta ärendes brådskande natur och den sena tidpunkt, på vilken propositionen framkommit, samt då det är högeligen angeläget, att de föreslagna åtgärderna måtte bli vidtagna med det snaraste, har jag emellertid ansett mig icke böra göra något särskilt yrkande utan biträtt utskottets mening, på det att saken så skyndsamt som möjligt skulle kunna föreläggas kamrarna.

Jag skall icke heller nu tillåta mig att nu göra något yrkande, men jag har icke velat låta utskottets uttalande i denna del stå oemotsagt, då jag nämligen befarar, att man härvid kan hava missräknat sig.

Friherre Hermelin: Herr talman! Det må tillåtas mig att här yttra några ord. Frågan är ju av en alldeles särskilt stor betydelse för anskaffande av reserver för vår brödsäd och därmed även en stor fråga för livsmedelsintresset. Jag skall be att få belysa detta med hänsyn till det av kammaren nyss fattade beslutet särskilt i vad det då gällde — åsättande av minimipris för vårvede.

Först vill jag då erinra om det beklagliga faktum, att i höstas på grund av otjänlig väderlek stora arealer, som voro avsedda

Ang. minimi-
pris å korn.
(Forts.)

för brödsäd, inte blevo besädda, och att på många ställen, där man sådde, det blev vad man på jordbrukshåll kallar dålig sådd. Det är därför med en viss oro som man motser situationen instundande vår, synnerligast som vi hava de mest kritiska veckorna framför oss, åtminstone vad södra delarna av landet beträffar. Vi veta ju, huru solsken och frost i växling tära på brodden. Det är sannolikt, att vi i vår bliva tvungna att plöja upp ansenliga arealer för omsådd. Det är ju fullkomligt riktigt, såsom nu här blivit gjort, att man söker täcka den brist, som sålunda kan tänkas uppkomma, genom sådd av vårvete. Men jag vill dock säga något som den kungl. propositionen ock framhåller, att denna vårvetessådd har en viss begränsning. Den kan inte utföras var som helst, utan endast på visst slags jord, särskilt förekommande i de södra kustprovinserna, eventuellt även i Östergötland och Mälardelarna. Om också en sådan sådd skulle kunna äga rum och man skulle erhålla en ökad vårvetesareal av, låt oss säga 50 %, skulle detta, mina herrar, inte öka tillgången av brödsäd med mera än 6,000 ton. Då man nu vet, att varje tiotal procent minskning i höstsädesarealen motsvarar omkring 85,000 ton, kan man väl förstå, att dessa 6,000 ton, dessa 50 %, icke bli så mycket, att det ej kan räcka så långt. Nej, då tror jag, att det är långt viktigare att nu försöka fylla brödsädesbristen genom sådd av korn. Och kornet, mina herrar, kan odlas så gott som över hela landet från de sydliga trakterna ända upp till de norrländska bygderna, och det resultat, som man får av denna odling, representerar under vanliga år 300,000 ton.

Skulle man nu gå till väga på det sätt, som Kungl. Maj:t och jämväl utskottet föreslagit, att man för att stimulera denna kornodling endast skulle, i stället för såsom minimipriser för vårvete, komma med en förklaring och säga, att om maximipris i höst fastställes, detta pris inte skall sättas lägre än vissa ören per kilogram, ja, då tror jag, att en sådan förklaring skulle åstadkomma en ganska stor förvillelse hos jordbrukaren. Han får lätt den uppfattningen, att om vi få litet mera vårvete, är saken hjälpt, och tanken på kornet kommer därvid i andra rummet. Den naturliga följderna blir då den, att han hellre sår havre och blandsäd för att på så sätt tillförsäkra sig största möjliga mängd foder för kreatursbesättningarna.

Nu tror jag för min del, att om också kammaren eller riksdagen besluter i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag, vederbörande livsmedelsorganisationer ändock skola i vår följa denna så kallade kornsäddsfråga med all uppmärksamhet, och, om de då finna, att verkliga reserver måste anskaffas till följd av befarad brist av den egentliga brödsäden, i tid genom avtal eller på annat sätt försäkra sig om all nödvändig kornodling. Man bör komma ihåg, att den ransonering, som nu är genomförd och som är påkallad på grund av den upphörda importen, representerar, mina herrar, omkring 300,000 ton brödsäd om året. Skola vi nu tänka oss, att vi genom en förminskad brödsädesodling skulle ställas på

ytterligare förknappning, då tror jag, att det vore lyckligt, om man kunde finna denna kornreserv och vill jag säga, att om man därvid på vissa håll använder sig av s. k. sexradigt korn, så kan reserven delvis vara färdig redan i slutet av juli eller början på augusti.

Ang. minimi-
pris å korn.
(Forts.)

Det hade möjligen varit tillräckligt med endast ett uttalande här i kammaren i den riktning, jag antytt, men då i dag en motion i kammaren blivit väckt angående återremiss av ärendet i föreliggande punkt, och då jag vet, att en liknande motion även är väckt i andra kammaren, skall jag, herre greve och talman, be att få yrka återremiss till utskottet av förevarande punkt.

Herr In g e s t r ö m: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få förena mig i det yrkande, som av den föregående ärade talarren framställdes. Men jag kan inte underlåta att säga några ord, då jag inte kan vara med om ett uttalande, som utskottet gjort i motivationen i förevarande betänkande. Utskottet säger först och främst, att de i förevarande proposition framställda förslag äro välgrundade och lämpliga. Vidare säger utskottet, att genom fastställande av de sålunda föreslagna minimiprisen det torde vara att hoppas, att produktionen skall komma att nå en sådan omfattning, att importbehovet nedbringas. Jag kan tyvärr inte se så ljust på denna fråga, som utskottet gjort, och det är min fullkomliga övertygelse, att någon ökad produktion av brödsäd inte kommer till stånd genom de här föreslagna minimiprisen. Dessa minimipriser hava ju äsatts råg och vete och med hänsyn tagen till de produktionskostnadsberäkningar, som uppgjorts av professor Juhlin-Dannfelt. Man har då kommit till ett pris av 26 kronor för vete och 25 kronor för råg, för 100 kilogram räknat, vilka pris man anser skäliga. Men om man granskar dessa produktionskostnadsberäkningar närmare, skall man finna, att den vinst, som skulle tillföras jordbrukarna genom odling av höstvete, med fränseende från de särskilt bördiga trakterna i Malmöhus län i genomsnitt för landet i övrigt blir ungefär 40 kronor per hektar. Höstrågen skulle med dessa minimipriser ge en vinst av ungefär 20 kronor per hektar, men för vårsäden skulle vinsten överstiga 100 kronor per hektar och för vallhö bliva vid normal skörd ungefär 200 kronor per hektar. Dessa beräkningar lägga tydligt i dagen, att det under nuvarande förhållanden för jordbrukarna ställer sig mera ekonomiskt att odla hö och vårsäd än höstsäd, och att då tänka sig att medelst minimipriser på 26 och 25 öre få fram en ökad brödsädesodling i landet är nog inte riktigt.

Jag håller därför före, att minimiprisen skulle hava satts till 30 öre. Då hade en ökning verkligen kommit till stånd, och om också minimiprisen satts så högt, skulle det i alla fall inte behöft bliva någon ökning, åtminstone ingen nämnvärd ökning, beträffande mjölpriset, då detta nu beräknas efter medelpriset för såväl svensk som utländsk brödsäd. Den förlust, som åsamkats genom inköp av utländsk spannmål, har ju den inhemska spannmålen fått betala, och det måste väl i alla fall från rättvisans synpunkt vara lämpligare, att den

Ang. minimi-
pris å korn.

(Forts.)

brist, som staten därigenom åsamkat sig, ersättes på annat sätt. En sådan höjning av minimipriset, som jag har föreslagit, skulle givetvis haft till följd en ökad odling och därmed en minskad import, och den förlust, som staten gör på denna import, skulle sålunda i väsentlig grad kunna nedbringas.

Det är också en annan fråga, som borde hava behandlats i sammanhang med dessa minimipriser och som ovillkorligen är av mycket stor betydelse, då det gäller att öka brödsädesodlingen inom landet, och den frågan gäller priset på kraftfoder, majs och oljekakor. Där om veta vi för närvarande ingenting. Vi veta först och främst inte, om vi kunna få någonting, och inte heller vad det kommer att kosta. Då är det självklart, att jordbrukarna i så stor utsträckning som möjligt lägga an på foderväxtodling för att därigenom säkerställa sig med avseende på fodermedel till kreaturen. Om nu i sammanhang med den föreliggande propositionen en viss garanti lämnats jordbrukarna, att under den tid, som dessa minimipriser äro avsedda att gälla, kraftfoder ställdes till jordbrukarnes disposition på ungefär samma villkor, som nu äro medgivna, detta under förutsättning att kraftfoder verkligen funnes att få, då tror jag, att detta i sin ordning skulle stimulera brödsädesodlingen ganska betydligt. Men att på grund av denna proposition få en ökad brödsädesodling till stånd, därom tror jag inte, att något hopp förefinnes.

Herr Ericsson, Aaby: Herr greve och talman, mina herrar! Det är nog åtskilligt i de båda sista talarnas anföranden, som skulle kunna fresta till bemötande, men jag skall inte ingå i något sådant, då jag anser, att varje diskussion i en fråga, som nu inte kan föranleda till något annat än återremiss till utskottet, är överflödig. Då motionstiden inte är utgången och motionen är väckt samt således näppeligen någon annan framställning kan göras än den av friherre Hermelin gjorda, ber jag alltså, herr talman, allenast att få förena mig i hans yrkande om förevarande punkts återremitterande till utskottet.

Efter härmed slutad överläggning visades ifrågavarande punkt åter till utskottet.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående räntefrihet å lån för anskaffande av utsädespotatis, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr Asplund avlämnade en av honom och herr Magnusson, Gerhard, undertecknad motion, nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd till aktiebolaget Difosfat för försök med framställning av fosforsyregödselmedel.

Denna motion hänvisades till jordbruksutskottet.

Avgävos och hänvisades till särskilda utskottet följande motioner:

nr 117, av herr *Olsson. Valerius*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1917 åt befattningshavare i statens tjänst; och

nr 118, av herr *Petrén*, i anledning av samma proposition.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 159, angående försäljning av den inom staden Marstrands hamnområde belägna Hedvigsholmen eller Kvarnholmen m. m., hänvisades denna proposition till jordbruksutskottet.

Föredrogos Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 160, angående regler för bestämmande av begynnelsearvodet för vissa ordinarie befattningshavare vid statens järnvägar; och

nr 166, angående tillfälligt lönetillägg åt viss personal vid statens järnvägar.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

Föredrogos och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda kungl. propositioner:

nr 161, angående tilläggs pension åt före detta förste vaktmästaren i finansdepartementet *J. F. Lindgren*; samt

nr 162, angående pension åt maskinisten vid mynt- och justeringsverket *P. O. Åkerblom*.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 163, angående utsträckning av tiden för tullfri disposition av tullpliktiga utställningsföremål, som införts till Baltiska utställningen i Malmö år 1914; samt

nr 167, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 19 §, 49 § 2 mom. och 57 § i förordningen den 19 november 1914 om arvs- skatt och skatt för gåva.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 164, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom m. m., hänvisades denna proposition, såvitt den avsåg ändring i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom, till lagutskottet samt i övrigt till jordbruksutskottet.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 165, med förslag till lag om ändringar i och tillägg till lagen den 28 maj 1886 angående eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 168, angående anslag till bestridande av vissa utskylder för det brittiska beskickningshuset i Stockholm.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Olsson, Lars*, avgivna motionen, nr 115, angående minimipris å korn.

Anmäldes och bordlades jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av väckta motioner i fråga om åtgärder för främjande av trädgårdsodlingen;

nr 33, i anledning av väckt motion om anslag till understöd åt trädgårdskoloniverksamheten; och

nr 34, i anledning av väckt motion om vidtagande av åtgärder för igångsättande av ett statens tegelbruk.

Anmäldes och godkändes:

statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 60, till Konungen i anledning av väckta motioner om åtgärder för anskaffande av en isbrytare till uppehållande av seglationen å Vänern; samt

lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 67, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 20 kap. 2 § samt 24 kap. 3 § strafflagen.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 68, angående val av två fullmäktige i riksbanken och av tre suppleanter för riksdagens samtliga fullmäktige i nämnda verk; samt

nr 71, angående val av två fullmäktige i riksgäldskontoret och av tre suppleanter för fullmäktige i nämnda verk;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 69, för två fullmäktige i riksbanken;

nr 70, för tre suppleanter för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 72, för två fullmäktige i riksgäldskontoret; och

nr 73, för tre suppleanter i riksgäldskontoret.

Justerades nitton protokollsutdrag för denna dag, varefter kam-
marens sammanträde avslutades kl. 1,35 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Fredagen den 30 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 10,30 f. m.

Justerades protokollet för den 24 i denna månad.

Anmälades och bordlades:

konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckt mo-
tion om ändring i § 2 tryckfrihetsförordningen; samt

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 51, angående överlämnande till särskilda utskottet av fyra
motioner rörande understöd åt värnpliktiga och deras familjer;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersät-
tande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa för-
skottsvis utgivna medel;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersät-
tande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa för-
skottsvis utgivna medel;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående till-
stånd för vissa beställningshavare å staten för artilleriets fabriker och
tyganstalter att för rätt att åtnjuta ålderstillägg tillgodoräkna sig
viss tjänstgöring;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående an-
läggning av ett stickspår från Åkers styckebruks järnvägsstation till
Åkers krutbruk;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen
gjorda framställning angående engångskostnader för försvaret;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anord-
nade av elektrisk belysning i Svea och Göta livgardes kasernetablis-
semang;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvi-
sande av medel till vissa byggnadsföretag vid armén; och

nr 59, i anledning av väckt motion om skyldighet för befatt-
ningshavare vid armén och marinen, vilka från arméns eller marinens

matinrättningar hämta tillagad portion, att härför utgiva viss ersättning.

Anmälades och godkändes:

dels jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående minipris å brödsäd m. m.; och

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående räntefrihet å lån för anskaffande av utsädespotatis;

dels ock bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskilda avdrag vid 1917 års taxering till bevilling för inkomst samt till inkomst- och förmögenhetsskatt; samt

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 mom. i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts nädiga propositioner:

nr 160, angående regler för bestämmande av begynnelsearvodet för vissa ordinarie befattningshavare vid statens järnvägar; och

nr 166, angående tillfälligt lönetillägg åt viss personal vid statens järnvägar.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 10 samt bevillningsutskottets betänkanden nr 17 och 18.

Vid föredragning av sammansatta bevillnings- och lagutskottets memorial nr 3, angående ersättning åt utskottets tjänstemän och vaktbetjäning, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 32—34.

Vid föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om åvägbringande av utredning angående införande av kyrkofullmäktigeinstitutionen i Stockholm, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr *Nilson, Karl August*, väckte en motion, nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1917 åt befattningshavare i statens tjänst.

Motionen hänvisades till särskilda utskottet.

Justerades sex protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 10,44 f. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.